

ИЗЛАЗИ

четвртом и недељом

ЦЕНА

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНАПретплату примају све поште
у Србији и иностранству.

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Стеви М. Веселиновићу
проф. БогословијеНЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

Уредник: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

ОСЕЋАЊЕ

Да много ли чудних слика
Смртни људи стварат' знамо!
Ал' ни једну не умемо
Да истински насликамо.
Дә, кичица наших речи
Да изведе — није моћна
Оне боје, које душа
У сањања ствара моћна.
Није моћна, да на платну
Нашег бића облик стави, —
Збиљски облик, какав живи
У души нам и у глави;
Није кадра та кичица
Да наслика све што знамо,
И да облик исти створи
С оним, како осећамо.
Јер кичица наших речи
Кичица нам душе није:
И прва је често зато,
Да нам другу лепше скрије...
Осећање шта је онда —
Истинито, свето, право?
То је оно што никада
Ниси свету насликав'о.
Кадкад душа чудно трепти,
К'о кад лахор лишћем леће:
И ти схваћаш трепет само,
Ал' не видиш шта га креће.
Осећање то је подстрек,
Кој, ће души трепет дати.
Насликати трепет — знаћеш,
Али подстрек — нећеш знати!

27 Јула 1899.
Београд.

Божа С. Николајевић.

СВЕКРВА

СЛИКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА
— ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ —

XI.

Она појури селом као луда. Ма куд отишла,
само да од куће побегне, од куће у коју је сло
жила и снагу и живот, и у чији је темељ узидала
и наду своју. Речи Маркове пролетале су јој кроз

главу као усијане летке: „Боји се свекрва да јој
снаха сина не преотме!...“ А то је истина, права
истина!.. Она се заиста тога бојала и све што је
чинила, чинила је само за то не би ли Перу од
Милице одвратила. Створи јој се пред очима како
Пера седи с њом крај огњишта и како јој говори
о Милици да је ваљана, вредна и поштена, и како
је она једним погледом бацила сумњу у његову
душу као жишкву у буре барута...

— Ја сам, ја сам крива! — шапутала је. —
Ја сам отровала и његов и свој живот!... Али, мо-
рала сам! Ко да гледа својим очима како се он око
ње улагује? „Волим то твоје једно око него сву
нану из темеља!“ Ето то јој он вели. А ја — ништа!
А што да сам ја ништа?!.. Па нека је ова — Боже
'прости — и Божја ћерка, ја је не могу волети!..
Ја је мрзим, и право ми је сад! Мени није добро,
али бар није ни њој!...

Осећала је како опет кипи мржња у души, у
телу њезином. Али јој зазвонише на ново Маркове
речи у ушима: „Знаш ли, да сам поп не бих те
никад причестио, толико си згрешила!“ и: „А како
би теби било да је ко тебе с покојним Иваном
завадио?“...

Она застаде при тој помисли.

Њој се врати сећање. Она гледаше као на
слици цео свој некадашњи живот с Иваном. А то
беше заиста живот и мио и сладак...

Он добар, благ, паметан. Ништа на белом свету
не би урадио док се с њом не би најпре споразу-
мео. Шта јој је и шта пута рекао: „Веле ми ово
и оно, а ја велим: да се с тобом разговорим.“ Сто-
тину је пута чула из његових уста: „Све, Неро,
све; бадава и отац и мати — свој друг је најбољи.
Теби ја смем све рећи, па ако се ти на ме и на-
љутиш, ти се опет некако друкчије наљутиш. Нашу
заваду као да ветар однесе!.. А има ствари што је
не би смео рећи ни оцу ни матери, а теби смем, и
баш се никако не бојим да ти рекнем, јер знам, ако
ме треба крити, ти ћеш ме најбоље сакрити!“...

И она заплива у те мисли па опучи корачати.
Остави село па изиђе у потес и упути се потесом
ни сама не знајући куд. Све друго умре за њу сем
њеног некадашњег живота, у коме је сада живела.
Хиљаде успомена јурнуше на њу па јој притискоше

и ум и осећај. Она заборави боле што јој душу палише, муке што јој памет мутише, заборави Перу, Милциу, кућу — све се то изгуби у некој магли. Она оста сама са успоменама које оживеше. Свака стопа земље подсећала је на овај или онај логађај или догађајић, горак, сладак, али мио и драг. Она је корачала не осећајући умора, јер јој се вратила и снага и младост. Живот јој поста опет пул дражи а све око ње тако лепо и умиљато као некад кад је брала по том потесу цвеће ивањско и патневала се са шевом и славујем.

Прошла је скоро сав потес и дошла до њива у оградама. Ту беше и њена Сенковача. Она дође до капије па је повуче срце да прође њивом и оном четом те да је и то сети некад ашњег живота кад се с Иваном договарала и кад су комадић по комадић земље куповали и хватали у ограду. Кад себе није била у Сенковачи и не памти.

Али на капији застаде. Око јој се укочи и застаде. И она стаде као окамењена. Прођоше је на једанпут и лени снови и она сласт и милина што је осећала.

Како јадна и жалосна изгледаше капија на Сенковачи!

Сојирци поизваљивани, бапке на капији поломљене, гужве покидаше Нечија стока пландоваше око разграђеног гумпа под сламама. Она уђе у њиву. Жалост!... Млаз суза лијну јој из очију. Њено добро изгледало јој је као пустилина Куд погледа сама развалина Овде изваљено прошће онде поломљен поплет, онамо направљена читава струга. Њена Сенквача више није била њива него потес. Она честита, што је покојни Иван одгајио, беше сва обрштена, они лени грмићи, што их је он као децу гледао, беху изгуњени. Све, све беше пропало...

Она приђе бунару. Корита полупана и испревртана, ведро скинуто и однесено, шибљика изломљена, ћерам се нахерио на једну страну, од сантрача једно крило одваљено, а у бунар беше набациано којекаквих чула тма Божја...

Као да је некаква хладна ручурда дочена за срце и да га трже, тако је заболи. Циком цикну и зајаука се:

— Јаој, добро моје!

Па као да се неки тежак терет свали на њена плећа, воге јој клецнуше и она се сруши на земљу. За тренутак као да је остави свест, као неки мрак да јој засени и ум и око.

Али се брзо диже. Некаква поама уђе у њу као вао дух. Докона један оплавак од пребијене врљике што јој беше на дохвату па као бесна поче јурити стоку пеујући као пуштахија што јој на уста дође.

За тренут ока све беше из њиве истерала. Онда пође подизати прошће и поплет. Зној је лиотио с чепа и мешао се са сузама. Али то не беше мали посао. Док је једно подизала друго је надало. Међутим и дап већ беше на измаку, а и њу снага издаде. Она се скљока крај ограде на угажену траву воја се тек почела била подизати.

Лежала је тако неко време не могавши од умора ничим маћи. Али јој мисао беше будна. Она је облелала око ње као лептир. Мислила је:

„Ово је пропаст, права пропаст!.. Сад се не чудим што сви беже од наше куће. И ко би спрегао с нама гад је овако?.. Право вели комшија Марко!.. Није вајде, ја сам крива! Да сам ја пазила, до овога не би дошло!... А и она!.. А што опет она? Шта му она може? Она не сме ни речи да му рекне“...

Али је ту стеже нешто у прсима. Чим јој она, снаха, дође на ум, одмах нешто ускочи у њој. Мисао хоће по некад и да је брани, али цело биће њено устане против тога. Милица јој беше мрска и не беше никога на свету ко би јој је могао омилити.

Али она са одупре самој себи први пут у животу. И да би себе боље убедила, поче говорити гласно:

— Што је право-право! Криво седи а право говори!

Па се подиже и седе.

— Ја сам крива! Није ни он крив, јер сам га ја одвојила и од ње и од куће па и од себе! Ја сам дакле све то! И сад ја све то морам и поправити.

Диже се и пође...

Али та искра правде, што овлада њоме један тренутак, утрну на првом кораку. Саможиви осећај опет освоји.

— А што сам опет и ја крива? Зар сам ја крива што волим своје дете? Зар би ја била добра мати да сам га пустила као лико низ воду? А могла сам: јављале ми се толике прилике и то још какви људи. А ја опет велим: „а куд ће оно? Зар нема оца, па да нема ни мајке?“ И онда сам га чувала, и гледала, и довела, што оно кажу, до снаге. И онда кад сам то све учинила, онда зар за рамена па напоље? Дође ти лепо други на ужива твоју замуку а ти вири кроз плот! Ако поћеш или поумаш да се свога добра прихватиш, онда си грешан... Баш ни тај Бог неће право!...

Оставила је њиву и улутила се кући. Страхне су је мисли распињале. Осећала је да чини неправду али је тако исто осећала да се и њој чини неправда. И све се збркало у њеној глави па се направио читав каланбур. Једно јој је само јасно било, а то је да кућа и тековина пропадају...

Било се са свим уноћало кад је стигла кући. Пера је седео на дворишту пред кућом и кад му она Бога назва једва је отпоздрави. Милица је стојала крај огњишта бледа и умузгана од суза...

Нера је погледа онако уплакану и нешто је ледну. „Мора бити да је опет тукао!“ — помисли.

Милица јој приђе руци.

— Јесте вечерали? — упита она.

— Нисмо, мајко

— Што?

— Чекамо тебе.

Не, а је опет погледа и дође јој жао. Она рече некако меким гласом:

— Ја нисам гладна него сам уморна. Ходи, рано моја, изуј ме.

Уђоше у собицу, она седе на креветац а Милица клече да је изује, па бризну у плач. Гоплина речи Нериних раскривила је њене сузе. Од кад је она није изула!

Нери клонуше руке и падоше на њену главу. Бог јој даде анђела у срце те јој рече нежно, матерински:

— Не плачи, чедо моје.

(наставиће се)

ИЗ „ЈАДОВНИХ ПЕСАМА“

Песме моје, бледа слико
Бурних жеља, таштих нада,
У заносу првих снова
Замришљах вас дружке млада.

Где је осмех душе моје
Први снови младих дана,
Где су песме што су текле
Из срца ми раздрагана?

А где боли? патње горке
Заношљиви сјајни пади,
Где се скрише нежни снови
Љубав жарка, живот млади?

Песме, песме, ви сте само
Бледа слика мојих снова
Ох зашто си и ти бледа
Песма моја, песма нова?

Имега.

ЈЕЛЕНИН МУЖ

РОМАН

НАПИСАО Ђовани Верга

(наставак)

— То је његова страст, — рече бароница. — Пери и пушке! ни о чем другом и не мисли. Хоћу да га оженим, да му окренем мисли на друго што год. Женске беху обориле очи к земљи и држаху своје чипкане руце у рукама, на којима беху рупавице.

Према Јелени је имала велику симпатију. Водела је за руку, називала је својом кћерком и говорила јој: — Хоћу да тражим мом Пешину тако лепу жену као што сте ви. Али нећу варошанку, јер се варошанка не би могла навикнути на село, а ја док сам жива нисам рада раздвајати се од свог сина. Шта ћете, јединац је!

За тим јој показа у његовој соби изнад распремљене постеље слику једног смеђег и дежмекастог младића, који је личио на ону господу у празничном оделу, и рече:

— То је Пешино!

Јелена га посматраше више из учтивости; она прозбори неколико речи, којима није ништа казала. Пешин је изгледао као и сви други, само што му је коса била наковрцана и нарочито зачешљана за фотографију. Имао је на себи капут, који као да је хтео бити варошки, за тим оковратник и машну, које је Јелена видела само у Алтавили. За тим је опет немо посматрала бароницу, која је с људма разговарала о берби маслина, о угарењу њива и о варошким ценама и готово с материнском добротом запиткивала жене о њихним радовима. Беше то мала, сува жена с паочарима на носу, која је од смрти свог мужа непрестано носила црнину, с кецељом од зелене свиље и једним малим црним шалом, који би прекрстила преко груди. Имала је мало браде, да судећи по њеном њихању у ходу, човек би рекао да је целог свог века била на коњу. Опима, који су јој саветовали, да се у своје старе дане мало одмори, говорила је: — Пешино нема никога другог, ко би на његове интересе пазио. Кад не би било мене, жива би га појели. Све су то сами лопови! То знате боље од мене, драги пријатељи!

Кад су се кренули, испрати их она до напоље и стаде наваљивати, да им да двојицу слугу с фењерима, и што се већ беше смркло. Варошанка ће се плашити у ово доба по нашим пољима. Ја се не бојим ни од чега; овде ме, хвала Богу познаје све живо. Жао ми је што није овде Пешино. Сврните се други пут, кад се овим крајевима прошетате. Дођите на Св. Мартина, па ћемо тада кушати пово вино.

Беше се спустила поћ, густа помрчина обавила је све зграде а над Роком, која је изгледала као какав огромни облак, трепера у небојене звезде.

Животиње су ишле полако за фењерима, што их пошаху вођи. Овде онде свеглуцие која свећница кроз мрак и кад год човек застане, чује како вода у дољини испод жбуња тихо жубори и како жабе далеко у равници крекећу. Овда онда чуо би се из даљине лавезж паса и Јелена би лако задрхтала као од прве јесење хладноће. На једанпут се зачу коњски топот.

— То је барон! рече један коњушар.

Доле на стази залаја и наерну један пас. Мало после појави се дон Пешино као нека црна авет на свом Наполиганцу, а за њим два коњушара, чији су се карабини сијали у мраку.

Неко из друштва га зовну и барон заустави коња, да поздрави женске.

— Били смо у вашој вили, рекоше му. — Ово је та страна госпођа.

Дон Пешино држећи пешир у руци сјаха с коња, да поздрави госпођу. Изгледао је огроман на светлости фењера, који су га оздо осветљавали, али био је бојажљив као неко дете.

Јелена беше тек климнула главом. Барон предаде узде једном коњушару. За тим настави разговор дигнувши ногу на један камен, а стари слуга клекну пред њега да му скине мамузе, погнувши седу главу над цицеле свог господара.

— Идите ви кући, рече он напоследку својим слугама. Ја ћу доћи после. Па пазите да ми не стоји коњ на пољу на овом хладном ваздуху.

Он испрати мало друштво до почетка стазе. За тим се опрости са женским; поклони се дубоко пред Јеленом и нестаде га у мраку.

— Помислите да га сад сретне каква лопужа, могла би да га уцени са двадесет хиљада дуката! рећи ће неко из друштва.

— Дон Пепино је одважан младић, — додаде један други. — Тај се не да лако у шаке.

И тада је Јелена, не знајући зашто, целим путем мислила о том младићу, који се није бојао да у то доба иде сам по помрчини

(НАСТАВИТЬ СЕ)

Ј О Н И Ч

ПРИПОВЕТКА Антона Чехова.

Кад би се путници у губернијској вароши С. жалили на чамотињу и једнолик живот, онда би мештани, као правдајући се, тврдили, да је, напротив, у С. врло добро, јер ту има библиотека, позориште, клуб, приређују се забаве и, напоследку, има паметних, интересантних, пријатних породица с којима се човек може познати. Међу овима као веома образовану и даровиту истацали су породицу Туркинову.

Та је породица живела у главној улици, до губернатора, у својој кући. Сам Туркин, Иван Петровић, пун, леп, црномањаст човек са заласцима, приређивао је позоришне представе за добротворне сврхе, сам је играо старе генерале, кашљући при том врло смешно. Он је знао много пошалица анегдота, пословица, зачунетак; волео је шалити се и зајечати, а израз му је лица био увек такав да се није могло одредити шали ли се или говори озбиљно. Жена му Вера Јосифовна, сувоњава, милолика дама с ринсепез, писала је приповетке и романи и радо их читала својим гостима. Кћи Екатарина Ивановна млада девојка, свирала је на фортепијану. Једном речи, сваки је члан породице био обдарен за поштогод. Туркинови су радо примали госте и показивали им своје таленте весело, са искреном наљубљивошћу. У њиховој пространој кући било је лети свеже, половина од свих кућних прозора гледала је у стару, тешку градину, где су лети певали славуји. Кад би било гостију, онда се у кући лупарало ножевима, а по дворишту се распростирао мирис пржена лука — и то је увек наговештавало обилну и укусну ужину.

И доктору Старцеву, Дмитрију Јоничу, чим је постављен за општинског лекара и доселио се у Даљиж, на девет врсти од С., такође су говорили, да је њему, као интелигентну човеку, веома потребно познанство с Туркиновима. Некако зими, на улици, приказаше га Ивану Петровићу; они проговорише о времену, о позоришту, о колери, после дође позив. У пролеће, на Вазнесење, после болесничких посета, Старцев се упути у град да се мало разоноди и да узгред набави себи које што. Ишао је пешце (он још не имађаше својих коња) и једнако певушио:

Кад још нисам сузе пио из животне чаше...

Он је ручао у граду, прошетао се по парку, затим му сасвим случајно паде на памет позив Ивана Петровића и он одлучи да походи Туркинове, да види какви су то људи.

— О, здраво, здраво, заповедајте — рече Иван Петровић сретајући га на вратима. — Веома сам рад видети тако милог госта. Одите да вас прикажем својој жени. Ја му кажем, Верочка — продужаваше он, приказујући доктора жени — кажем ја њему да не може једнако седети у својој болници, он мора своју доколицу посветити друштву. Зар није тако, душице?

— Седите овде, — рече Вера Јосифовна намештајући госта поред себе. — Ми се можемо пазити. Мој је муж љубоморач, он је прави Отело, но ми ћемо се ипак постарати да се понашамо тако, како он не би могао ништа опазити.

— Ах, ти, мазо... — нежно проговори Иван Петровић, пољубивши је у чело. — Ви сте нам дошли у походе баш кад треба; — окрете се он опет госту — моја благоверна написала је велики роман и данас ће га читати.

— Жанчик, — рече Вера Јосифовна мужу — dites que l' on nous donne du thé.

Старцеву приказаше Екатарину Ивановну, осамнаестогодишњу девојку, врло налик на матер, тако исто сувоњава и милолику. Израз јој лица беше још детињски а струк танак и згодан. Девојачка већ развијена, лепа, здрава преа наговештаваху пролеће које ће тек настати. Затим су пили чај с медом, с бонбонама и врло укусним колачима који су се топили у устима. Што ближе вечеру, гости су се мало по мало прикупљали; сваком госту Иван би се Петровић окренуо насмејаним лицем поздрављајући:

— О, здраво, здраво, заповедајте!

Затим су сви седели у гостинској соби, а Вера им Јосифовна читала свој роман. Она је почела овако: „Мраз је бивао све јачи и јачи...“ Прозори беху широм отворени, те се из кујне чуло лупарање ножева и ширио се мирис пржена лука... У меким, дубоким столицама нико ни да мрдне, а светлост од лампе тако пријатно осветљаваше ову собу. Сад, овога лепог летњег вечера, кад су се са улице орили људски гласови, смех, кад се из дворишта осећала запара, тешко је било замислити како је то мраз стезао и како је сунце на заласку својим хладним зрацима обасјавало снежну раван и усамљена путника на друму. Вера Јосифовна читаше како је млада, лепа грофица у своме селу подизала и уређивала школе, болнице, библиотеке; како се заљубила у уметника што је онде успут наишао, — читаше оно што никад у животу не бива, па ипак беше пријатно слушати, јер све то бацаше човека у лепе сањарије и тиха размишљања, те полазак никоме ни на ум не падаше.

— Није рђаво... — рече тихо Иван Петровић.

Један од гостију, слушајући и блудећи мислима некуд врло, врло далеко рече тако тихо да се једва могло чути:

— Јест.. имате право...

Прође сат, два. Ту близу у варошком парку свираше оркестар и певаше хор одабраних певача. Кад Вера Јосифовна затвори своју свеску, друштво ћутаху за једно пет минута слушајући „Лучинушку“, коју хор певаше. Ова песма изражаваше оно што се у животу збива а чега ле беше у роману.

— Ви по журналима штампате своја дела? — упита Старцев Вери Јосифовну.

— Не, — одговори му она — ја нигде не штампам. Напишем и затворим у свој орман. Зашто да штампам? — објашњаваше она — Та ми можемо и без тих прихода живети.

И сви уздахнуше не знајући ни сами зашто.

— А сад нам ти, Каћа, одвирај штогод, — рече Иван Петровић кћери.

Подигоше капак с фортенијана, отворише ноте, које беху већ спрењене.

Екатарина Ивановна седе и обема рукама удари по диркама а затим очас опет удари из све снаге, па онда још једном и још једном. Груди јој се надимаху а плећа угибаху, она упорно удараше све по једном истом месту, те изгледаше да неће престати док јој се дирке не полме под претима. Салон се испуни хуком; све је треперило: и под и таваница и намештај... Екатарина Ивановна свираше тежак пасаж, интересантан једино по тој својој тешкоћи, дугачак и једнолик, и Старцев, слушајући га, замишљао је како се с високе голети котрља камење, котрља се и котрља, те се њему прохте да то котрљање престане што пре. И баш тога тренутка Екатарина се Ивановна, румена од напора, крепка, издржљива, с праменом косе што јој беше склизнуо на чело, веома допаде Старцеву. После зиме проведене у Даљижу, међу здравим и болесним мужицима, седети у гостинској соби, гледати то младо, лепо и, вероватно, чисто биће и слушати те шумне, досадне, али ипак културне звуке, — било је за Старцева тако пријатно, тако ново.

— Е, Каћа, данас си свирала као никад до сад — рече Иван Петровић засувивши кад му кћи заврши свирање и устаде. — Умри, Денисе, нећеш ништа лепше написати.

Опоколише је, поздрављаху је, увераваху је да одавно нису слушали такву музику, а она све то слушаше ћутећи, једва се осмејкујући, а цела њена појава приказиваше величанствено ликоване после успеха.

— Прекрасно, узвишено!

— Дивно! — рече Старцев, повлађујући општем одушевљењу. — Где сте ви учили музику? — упита он Екатарину Ивановну. — У конзерваторијуму?

— Не, за конзерваторијум се тек сад спремам, а до сад сам учила овде, код госпође Загловске.

— Ви сте завршили учење у овдашњој гимназији?

— А, не, — одговори место ње Вера Јосифовна — ми смо звали учитеље кући; у гимназији или институту, дозволићете, могло је бити рђавих утицаја. Док девојка расте треба да се налази само под утицајем своје матере.

— Па ипак, ја ћу отићи у конзерваторијум, — рече Екатарина Ивановна.

— Не, не, Каћа воли своју маму, она неће загорчавати живот папи и мами.

— Не, ићи ћу, ићи ћу! — рече Екатарина Ивановна, шалећи се јогунасто лупивши ногом о под.

После ужине Иван Петровић је показивао свој таленат. Он је, смећећи се, рекао би, само очима, причао анегдоте, заједао, давао смешне задатке и сам их решавао, и за све време говорио својим необичним језиком, изра-

ђеним дугим вежбањем у оштроумљу, језиком, што му је, очевидно, давно прешао у навик.

Али то није било све. Кад су се гости, сити и задовољни, тискали у предсобљу, тражећи своје капуте и своје штапове, око њих је трчкарао лакеј Павлуша, иди, како су га овде звали, Пава, четрнаестогодишњи дечко, општан и пуначак.

— Дед, Пава прикажи! — рече му Иван Петровић.

Пава се намести, подиже руку па трагичним гласом викну:

— Умри, несрећнице!

Сви пренуше у смех.

„Занимљиво“ — помисли Старцев, излазећи на улицу. Он сврати у пивницу, попи чашу пива, па се упути пешице у свој Даљиж. Иђаше и целим путем певукаше:

Твој ми гласић ласка и ја за њим чењем...

Прешавши девет врети и лежући да спава, он не осећаше никаква умора, већ, напротив, чинило му се да би задовољно пропешачио још двадесет врети.

„Није рђава...“ — опомену се он па се лено засмеја.

II

Старцев се једнако спремао да оде Туркиновима, али у болници је било врло много посла, те он не могаше уграбити ни часа слободна времена. Тако је прошло више од године дана у послу и осами, — док ето му из града донесоме неко писмо у плаву завоју...

Веру је Јосифовну већ одавно мучила мигрена, али у последње време, како је Каћа сваки дан плашила својим одласком у конзерваторијум, наступи су бивали све чешћи. Веру су гледали сви градски лекари, па је дошао ред и на општинског из Даљига. Вера му Јосифовна написала дирљиво писмо у коме га мољаше за походу да јој олакша муке. Старцев дође и после тога је бивао код Туркинових све чешће и чешће. Он је, управо, врло мало помогао Вери Јосифовној, а она је причала свима својим гостима како је то веома добар, одличан лекар, али он већ није нишао Туркиновима ради њезине мигрене...

Празник. Екатарина је Ивановна одвирала своје дуге, мучне комаде на фортенијану. После су дуго седели за чајем, кад је Иван Петровић причао нешто смешно. Но звонце зазвони; морало се отићи у предсобље да се дочека нов гост Старцев, користећи се тренутком журбе, веома узбуђеи, шапну Екатарини Ивановној:

— Преклињем вас Богом, не мучите ме, хајдемо у градину.

Она слеже раменима као не сећајући се и не разумевајући шта он од ње хоће, али устаде и пође.

— Ви по три четири сата свирате, затим седите с татом и мамом: нема се прилике да се с вама проговори. Молим вас, дајте ми бар четврт сата времена.

Приближавал се јесен, у старој градини беше тихо, тужно; по алејама попало жуто лишће. Рано се већ смркавало.

— Не видех вас целе недеље; — продужаваше Старцев — кад бисте ви знали каква је то мука! Седимо. Чујте ме.

Они су волели седети у градини на оној клупи под старим, разгранатим кленом. И сад ту седоше.

— Шта желите? — упита Екатарина Ивановна суво, као да се жури на какав посао.

— Ја вас не видех целе недеље, ја вас не слушах тако дуго. Мени се страсно прохтело да вас чујем, ја сам жељан вашег гласа: прозборите.

Она га узбуђиваше својом свежином, наивним изразом очију и лица. Чак и у њену оделу он виђаше нешто дивно веома мило, што дира својом простотом и грациозном наивношћу. И баш тога трена, не гледећи на ту наивност, она му се учинила сувише паметна, сувише развијена према њеним годинама. Он је с њом могао говорити о књижевности, о уметности, о чему год жели; могао јој се јадати на живот и људе, и ако ја она често пута у незгодан час на мах прснула у смех или побегла кући. Она је, скоро као и све ондашње девојке, много читала (у С. мало се у опште читало и они из библиотеке говорили су да би се библиотека могла затворити, кад у С. не би било девојака и младих Јевреја); Старцеву се то веома свидело, те ју је сваки пут узбуђено питао шта је читала последњих дана, и, очаран, слушао кад му је она казивала.

— Шта сте читали ове недеље од кад се нисмо видели? — упита он сад. — Реците, проговорите, молим вас.

— Читала сам Писемског.

— Шта сте од њега читали?

— „Хиљада душа“ — одговори Каћа. — Како су смешно звали Писемског: Аљексеј Феофилактив!

— Куда? — пренаде се Старцев, кад она скочи и пође кући. — Мени је веома потребно да говорим с вама, ја вам се морам исповедити... Седите са мном бар пет минута! Преклињем вас!

Она се заустави, као да би му хтела рећи штогод, па му онда журно тутну у руку некакву хартицу и потрча кући, где опет седе за фортепијано.

„Данас у једанаест сати у вече, — прочита Старцев — будите на гробљу код споменика покојне Демети.“

„Е, то је већ сасвим лудо, — помисли он, долазећи к себи. — Зар нам је потребно гробље? Зашто?“

Било је јасно: Каћа прави будалаштине. Ко ће, у право, озбиљно помислити да закаже састанак ноћу, далеко иза града, на гробљу, кад се то може лако уредити на улици, у варошком парку? И приличи ли њему, доктору, паметну, солидну човеку да уздише, да прима којекакве записке, да се вуче по гробљима, да прави глупости којима се данас чак и гимназисти смеју? Куда ће одвести тај роман? Шта ће му рећи другови кад чују? Тако мишљаше Старцев ходајући у клубу око столова, а око десет и по часова прену се очај и упути се гробљу.

Он је већ имао пар својих коња и кочијаша Пантелејмона са сомотским преником. Месец сијаше. Беше тихо, топло, али топлиота јесења. У предграђу, око кланице, завијаху пси. Старцев остави кола на крају града, у једној побочној улици, а сам пође на гробље пешице. „Сваки има своје непознате особине, — мишљаше он — Каћа ми је такође непозната — и ко зна? — може бити да се не шали, доћи ће.“ — Он се предаде оној слабој, пустој нади и она га ошјаше. Око по врте он прође пољем. Гробље му је у даљини изгледало као тамна равница, као шума или велика градина. Он виде ограду од бела камена, врата.... Према месечини на вратима се могло прочитати: „иде час

у који ће...“ Он уђе у гробље и прво што опази беху с обе стране бели крстови, споменици и тополе са својим црним сенкама, а далеко околу видело се нешто црно и бело над чим је дремозно дрвеће спунгало своје гране. Изгледало је да је овде видније но вач гробља; шанасто кленово лишће на жутом песку по алејама и на каменим гробовским плочама истицаше се веома јасно, а латински на споменицима беху видљивији. Старцева је у први мах дирнуло то, што први пут у животу види, и што, вероватно, никад више неће видети: свет, који се ни са чим не може поредити, свет где је тако дивна и мека месечева светлост, баш као да јој је овде колевка, где нема ни трага од живота, већ се у свакој тополи, у сваком гробу осећа присуство тајне што обећава живот миран, прекрасан, вечан. Из плоча и увела цвећа, заједно са дахом јесењег лишћа, веје опроштај, туга и мир.

Около мртва тишина; у дубоку миру с неба сијаху звезде, а кораци Старцева одјекиваху јасно као сувишни за овај свети покој. И само што на цркви поче избијати сат, те он и за себе помисли да је мртав — сарањен овде за навек — учини му се да га неко гледа, па се за тренут ослести да све ово није мир, није тишина, већ притајена чама због пролазности свега у животу, угушено очајање...

Споменик је покојне Демети у виду капеле с анђелом на врху. Некад је у С. узгред свратила нека италијанска опера; једна певачица ту умре, саране је и подигну јој овај споменик. Те се певачице у граду нико већ не сећа, али кандило над улазом одбијало је месечеву светлост и као да је горело.

Никога не беше. Поноћ: ко би ту и долазио у то доба? Али Старцев чекаше и баш као месечева светлост разиграваше се у њему страст, он чекаше у дрхтавици сликајући уображењем пољупце, загрљаје... Он поведе око по сата код споменика, затим прође побочним алејама неколико пута с капом у руци, отекујући и мислећи о томе: колико је ту, у тим гробовима, сарањено жена и девојака, које су биле лепе, чаробне, које су љубиле и сагоревале ноћу од страсти предајући се задовољству. Како се, заиста, мати природа врло рђаво шали са човеком, како нам је криво кад то мислимо! Старцев мишљаше тако и тога му се тренутка прохте да викне, како он чека, како он тражи, како хоће љубави ма по коју цену. Пред њим већ не постојаху крстови и споменици од мрамора, већ то за њ беху прекрасна тела, беху то облици што се стидљиво крију у сенци од дрвећа; њега обузимаше ватра и биваше му све теже и теже...

И баш као да се навуче завеса, пред месец наидоше облаци и сва се околина зави у таму. Старцев једва нађе врата; после је лутао по часа тражећи улицу где б'ше оставио Пантелејмона с колима.

— Ја сам уморан, једва се држим на ногама, — рече он Пантелејмону. И седајући у кола помисли:

„Ах, баш не би требало да се гојим!“

(СВРШИЊЕ СЕ.)

НАРОДНО БЛАГО

НЕПОСЛУШНА МАРА

Мајка Мару ситно плела
 Ситно плела — световала:
 „Не ид', Маро, у то коло,
 У то коло Иваново,
 Јер је Иван варалица,
 Па ће тебе преварити,
 Твоје лице обљубити!“
 Мара мајку не слушала,
 Већ одлази у то коло,
 Па се вата до Ивана:
 Како Иван чизмицама —
 Тако Мара ципелама.
 Иван слуге довикује,
 Па на Мару намигује;
 Слуге Мару ухватише,
 Беле руке савезаше.
 Па је воде белом двору —
 Белом двору Иванову.
 Ал' беседи лепи Ива:
 „Видиш, Маро, ону крушку.
 Онде ћу те обесити.“
 Ал' беседи лена Мара:
 „Бог убио сваку другу,
 Која мајку не слушала!“
 Ал' беседи лепи Ива:
 „Видиш, Маро, оне дворе? —
 Онде ћу те обљубити,
 Ти ћеш моја љуба бити.“
 Тад' беседи лена Мара:
 „Бог убио сваку другу,
 Која мајку послушала!“

Прибележио
 Вељко М.

ФИЛОСОФИЈА КРАЈЦИРОВЕ СОНАТЕ

(НАСТАВАК)

Пето. да се у нашем друштву заљубљивање међу девојком и младићем, коме је подлога у телесној љубави, сматра као виши поетски циљ тежњи људских, као што сведочи целокупна уметност и поезија у данашњем друштву. У младости најлепше време свога живота мушкарци посвећују да вребају, траже и зал бивају најлепше предмете љубави у форми љубавне сазе или брака, а жене и девојке да примамљују и привлаче мушке у сазе или брак. И због тога се најбоља људска снага троши не само на неплодан но на штетан рад. Отуда долази већи део безумне раскоши у нашем животу, отуда беспосличење мушкараца и бестидност жњескиња које се не устеже да изнесе на видик, по миди хотимичко развратних жена, делове тела који изазивају сензуалност.

И ја држим да то није лепо.

Није лепо за то, што циљ који се састоји у том да се човек сједини у браку или ван брака с предметом љубави ма како да је поетизиран, ипак је недостојан човека

као што је недостојан човека и циљ, који је многим људма највећа срећа, да прибавља себи пријатну и изобилну храну.

Извод који се да учинити одавде тај је, да треба престати мислити да је телесна љубав нешто особито узвишено, а треба разумети да се циљ достојан човека — било служба човечанству, отаџбини, науци, било уметности (о служби Богу већ да не говорим), ма какав да је, само ако га сматрамо достојним човека, не постиже сједињњем с предметом љубави у браку или ван њега, него, напротив, заљубљивање и сједињње с предметом љубави (ма како се папчили доказати противно у стиховима и прози) никад не олакшава да се постигне тај циљ но шта више увек отежава.

То је пето.

То је оно битно што сам хтео казати и што сам држао да сам казао у својој приповеци. И мени се чинило да се може размишљати о том како да се поправи зло на које су указивале ове поставке, али да никако није могућно да се човек не сложи с њима. Чинило ми се да се није могућно не сложити с тим поставкама трво с тога што су оне потпуно у складу с прогресом човечанства, које је непрестано ишло од распуштености ка све већој и већој чистоти, и с моралном друштвеном свешћу, са нашом свешћу која свагда осуђује распуштеност а цени чистоту; друго, што су те поставке само неизбежни изводи из еванђељскога учења кје ми или исповедамо, или бар, ма и несвесно, признајемо за подлогу нашим појмовима о моралности.

Али није испало тако.

Додуше нико изреком не спори да не треба проводити развратан живот ни пре ни после брака, да не треба вештачки стајати на пут рађању, да не треба од деце правити забаву, и да не треба љубавну сазеу ставити више свега осталог — речју, нико не спори да је чистота боља од распуштености. Али веле: Ако је безбрачност боља од брака, очевидно је да људи треба да чене то што је боље. Ако људи учине то, људски ће се род прекратити, и онда не може бити идеалом људског рода — његово уништење. Но не говорећи већ о том како уништење људског рода није појам нов за нас, јер је за религиозне људе догмат вере, за научнике неизбежан извод из посматрања сунчева хлађења — у речима тим јесте велики, распрострањен и стари неспоразум. Веле: Ако људи достигну идеал потпуне чистоте то ће се они уништати, и онда то није идеал. Али они који говоре тако, намерно или ненамерно бркају две разнородне ствари — правило, пропис и идеал.

Чистота није правило или пропис, него идеал или боље рећи један од услова његових. А идеал је само тада идеал када је његово остварење могућно само у идеји, у мисли, када се он може достићи тек у бесконачности и када је према том, могућност да му се човек приближи бесконачна. Ако би идеал не само могао бити достигнут, но ако бисмо ми могли представити себи његово остварење, он би постао бити идеал. Такав је идеал Христов — царство Божје на земљи, идеал који су предсказали још пророци како ће доћи време када ће људи, научени од Бога, прековати мачеве у плугове, копља у српове, када ће лав лежати заједно с јагњетом, када ће сва бића бити сједињена љубављу. Сав смисао човечанског живота са стоји се у кре-

тању ка том идеалу, и према том тежња ка хришћанском идеалу у свој његовој целини, а ка чистоти као једном од услова тога идеала, не само не искључује могућност да се живи, но, напротив, одсуство тог хришћанског идеала уништило би кретање унаред и, према томе, могућност да се живи.

Мишљење да ће се сав људски род прекинути ако људи буду свом снагом тежили ка чистоти слично је оном мишљењу које би тврдило (на и тврди) да ће људски род пропасти ако људи у место борбе за живот буду свом снагом тежили к остварењу љубави према пријатељима непријатељима, према сваком живом бићу. Мишљења таква долазе што се не поима разлика између два начина моралног руководства.

Као што постоје два начина да се покаже пут путнику тако има и два средства моралног руководства за човека који тражи истину. Један је начин у том да се човеку укаже на предмете које ће путем срести и он да се по њима управља.

Други је начин у том да се човеку да само правац компасом који он носи собом и на којем он увек види један неизменљив правац и потом свако своје скретање од њега.

Први је начин моралног руководства у спољашњем одређењу правила: човеку се тачно означе поступци које он мора и не мора да чини.

„Поштуј суботу, обрезуј се, не кради, не пиј јака пића, не убијај, даји десетину сиромасима, умивај се и моли се пет пута на дан и сл.“ Такви су захтеви спољашњих религиозних учења: брамског, будијанског мухамеданског, јеврејског и других.

(Наставиће се)

† ЈАНИЋИЈЕ ПАН. ДРОБЊАК

Ништа то није необично што се умире. „Све што живи мора и умрети“ рекла је мати Хамлетова. Да, то је непоколебљиви, вечити закон вечите природе. И ако то знамо, ипак нас изненадна смрт онога кога волимо, са киме смо срдечно и искрено живели, кога смо познавали и поштовали, кога смо ценили и за кога смо се одушевљавали потреса и узруја, и доводи скоро до неверовања, те се скоро не можемо да помиримо с тим, да је њега нестало међу нама.

Жали се и оплакује, кад старац умре, који је свој одређени Богом век проживео; жали се и тугује кад дете, не познавши још добро свет, не осетивши још туге и патње, умре, а како ли се мора жалити кад умире млада душа, у пролећне цветно доба живота, која је пуна најслађих нада и тајанствених снова, кад је срце почело тако искрено и топло да љуби и воли, да изгледа е је живот цветни, миришљави врт, у коме је тек почело цвеће да цвати.

Као што јутарњи, сунчев зрак својом топлином оживљује и буди из ноћнога сна, тако је и ум Јанићијев, сво-

јим песмама, будио и одушевљавао околину, у којој је он живео, с којом је резоновао и одушевљавао се за све оно што је лепо и узвишено. Дobar, искрен друг, чија је душа била пуна љубави и милоште, он није знао да мрзи. То се види и по његовим песмама, које су овде онде угледале света. Али још више што га је уздизало изнад његових другова и вршњака, то је била силина његова ума, гвоздена воља за рад и изванредна интелигенција, који су му тако велику будућност отварали само да није ње, ох, тако ране смрти било.

Али је не само својим песмама он наговештавао себи велики глас, него је његова жива фантазија и бујан ум, још у тако младим годинама, засекао у драму, и он је, у својој деветнаестој години написао ону лепу, у стиховима драму: „Потоњи Деспот“, која се већ неколико година игра на нашој позорници.

И онда, кад је одлично свршио нашу Велику Школу, и отишао у туђину, да се на самом врелу, ода свом снагом младости своје, науци и књижевности Свемогућег Бога била је пресуда, те га је смрт узела од нас.

И под оним мртвачким покровом није само лежало мртво тело Јанићијево, него су ту лежале рано изгубљене вечито све миле и одушевљене наде, сви слађани, златни снови оне младости, која је била сушта љубав, милошта и песма.

Тек му је двадесет и четири година, а већ му је гроб постао вечити дом.

Нека му млађаној души овај последњи поздрав припадни вечити мир и спокојство.

Ж. Д. П.

РЕПЕРТОАР

НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Уторник, 17. августа: *Марија кћи шкувније*, шаљива игра у два чина, с певањем, по француском прерадио Ф. Блум, превео С. Д. Которанин, Музика од Доницета, Обера и Јенка.

Четвртак, 19. августа: *Силетка и љубав*, трагедија у пет чинова од Ф. Шилера, превео Јован Ђорђевић.

Субота, 21. августа: *Пријатељ Фриц*, комедија у три чина од Еркмана-Шатријана, превела Персида Пинтеровићева.

Недеља, 22 августа: Дневна представа: *Девојачка Клетва*, слика из народног живота у три чина, с певањем, написао Љубинко. Музика од Д. Јенка. — Вечерња представа: *Стари Каилар*, драма у пет чинова, написали Диманоар и Д. Енери, превео Д. Јоксић. Музика од Зајца